

crkva u svijetu

godina XXV • broj 3 (107) • 1990

VJERNICI, CRKVA I DRUŠTVO U NOVIM PRILIKAMA

Drago Šimundža

Prilike u kojima se nalazimo pružaju mnoge šanse, ali jednako tako postavljaju mnoga pitanja i rađaju brojne izazove. Ušli smo u demokratsko razdoblje, iako se, kako znamo, ono još nije ni učvrstilo ni potvrdilo. Perspektive su očite, ali i oporbe su velike. Berlinski su zidovi najopasniji u ljudskim glavama. Mnogi se još uvijek lome između novih htijenja i starih shvaćanja. U igri su različiti motivi: stečene navike i stare strukture, kojekakve povlastice i ideološke fikcije. Mnogo se toga može psihološki razumjeti, iako se društveno ne može opravdati, još manje poticati i podupirati.

Baš naprotiv. Povijesni su pomaci zahtijevni. Treba svjesno i ustrajno raditi. Da bismo ostarili demokraciju, moramo se za nju založiti i uporno je graditi. Duhovna baština zahtijeva od nas civilizacijski odnos. Ljudi se nikada ne smiju ponižavati. Ne odbacuju se oni, nego krive ideje i lažne pretpostavke, jedan sistem u svom nenaravnom i neljudskom postupku i jedna politička tvorevina u svom unitarnom i neravnopravnom ustrojstvu.

Nažalost, naše su povijesne hipoteke vrlo nezgodne. Jednoumlje, o kojemu je često riječ, nije jedini krivac naših nespornazuma i zapreka demokratskog razvoja. Ideološka suparništva i smetnje imaju svoje dublje korijenje u raznim promašajima sve tamo od 1918. godine, kad su stari povijesni narodi — formirani duhovno, kulturno, vjerski i nacionalno još u srednjem vijeku — ušli u mladu državu, koja je u svom unitarističkom duhu nametljivo gradila svoj prestiž na njihovu štetu. Naše je povijesno iskustvo u tome potpuno negativno. O tome moramo u demokraciji voditi računa.

Govoreći stoga o novim prilikama ili, bolje, o procesu demokratskog razvoja i novom pristupu društvenim vrednotama, valja jasno uočiti dvije istosmjerne linije koje se između sebe dopunjuju i izjednačuju. Riječ je, naime, o stalnom potvrđivanju individualnih prava i sloboda, s jedne strane, i praktičnom afirmiranju zajedničke društvene ili, bolje, narodne samosvojnosti, nacionalnog identiteta i integriteta, odnosno političke i gospodarske suverenosti, s druge. Jer, povijest nas je dovoljno naučila: ne mogu pojedinci u jednom narodu postići svoja demokratska prava, ako ih narod ne posjeduje u cjelini, u svojoj samosvojnosti i suverenosti.

Crkva, naravno, nije politička stranka. I neće se služiti političkim sredstvima. Ali, radeći u svome narodu, mora mu cjelovito služiti. I u javnom društvenom životu. Tumačeći zemaljske vrednote, jasno će u ovim vremenima poduprijeti demokratske procese, u svijetlu svojih religioznih i etičkih, univerzalnih načela.

Držim da je to naš poziv. Naša pouka je najpogodniji način novog etičkog i religioznog vrednovanja i potvrđivanja demokratskih prava i sloboda, oslobođenih od negativnog povijesnog iskustva. Naime, s promjenom društva mijenja se način našeg služenja, izlazimo iz izolacije i politikanske presije, a s promjenom načina naše pouke i novim valoriziranjem društvenih vrednota, s kršćanskog etičkog, humanog i demokratskog stajališta, mijenja se naša društvena svijest, međusobni odnosi, čovjek i društvo u cjelini.

Naravno, nije riječ o presizanju na tuđa područja ili mijenjanju smisla našega poslanja. Kateheza je spasenjska pouka; ona ostaje uvijek ono što jest: religiozna poruka i prenošenje kršćanskog iskustva, vjerski nauk i Kristova radosna vijest. Radi se samo o njezinoj aktualizaciji u ovom vremenu, o načinu i naglascima koji još šire dimnzije, u skladu s prilikama i potrebama konkretnog čovjeka u konkretnim povijesnim okolnostima.

Svijest o zajedničkoj sudbini i suradnji

Činjenica da se misija Crkve odvija u vremenu, u društvu, obvezuje nas da se u službi poziva, kao vjernici i građani, uključujemo u nove oblike rada i promicanje neophodnih društvenih procesa. Teološka postavka da smo svi braća u Kristu snažan je oslonac i potpora našem poslanju u gradnji boljih odnosa i pravednijeg društva. Svijest o zajedništvu i zajedničkoj sudbini treba nam uvijek biti pred očima. Kršćanstvo se toga ne može odreći. Ono je povijesna religija. Utjelovljenje Riječi i otkupiteljska misija nužno ga vežu uz eshaton i vrijeme. Ono zato u sebi uključuje povijest i eshatologiju, ovozemaljske i vječne vrijednosti. Poštuje njihovu hijerarhiju, ali ih u svom realitetu ne isključuje i ne suprotstavlja jedne drugima. S najvećim poštovanjem prilazi društvenim dobrima: duhovnim, kulturnim, socijalnim, političkim, znanstvenim, odgojnim i gospodarskim.

Svijest o zajedništvu, o zajedničkim bojaznima i nadama, nužno računa i na zajedničku suradnju. Čovjek je društveno biće. Društveno se, humano

i civilizacijski treba vladati, usklađujući svoja prava s pravima drugoga. Suradnja i ravnopravnost temeljne su odrednice napretka. Griješili su koji o tome nisu vodili računa. Dapače, komunitarna povezanost ide i dalje, ona zahtijeva svjestan rad i razvijenu društvenu svijest u međusobnom potpomaganju. Normalna društva to sistemski ostvaruju. I mi moramo za tim ići: i na principu duhovne formacije, i na temelju društvenog ustrojstva. Jer, koliko se jedan za drugoga žrtvujemo, koliko zajednici pridonosimo — obitelji, državi, društvu, domovini — toliko i sebi time pomažemo.

Ima jedan prirodni zakon na koji nikada ne smijemo zaboraviti: svakoj zajednici treba pomagati, da bi mogla normalno djelovati, vršiti svoju službu i sama pomagati. U normalnim je odnosima pogrešno, da ne kažem nemoralno, svako drugo stajalište.

U našoj sredini, gdje se je politički pojam društva doživljavao negativno, potreban je dodatni napor da se svijest o tome promijeni. Mi moramo shvatiti i prihvatiti, posebno u ovim demokratskim procesima, društvo i državu, svoj narod i svoju domovinu zajedničkim dobrom i zajedničkom sudbinom. Kad se to prihvati, onda je suradnja normalna i zajednički ideali ostvarivi. Kad čovjek nešto osjeća svojim, onda mu odgovornije pristupa i brižnije ostvaruje.

Naravno, vertikalna je naše određenje. U pouci i praksi ona mora biti zakon i kriterij. Ali, i ona nas potiče na pravilan odnos prema zemaljskim vrijednostima i društvenim dobrima. Kršćanska se stvarnost u praksi ostvaruje. Društvo i društveni poretak, socijalna pravda i društvena dobra povlašteno su područje našeg djelovanja. Antropologija se i teologija međusobno povezuju, ovovremenska i vječna sudbina neminovno uvjetuju. Nema i ne smije biti ekskluzivne dihotomije, raslojavanja čovjeka i njegova temeljnog smisla. Nebo se na zemlji ostvaruje, kroz humani rad i suradnju. Sve što je ljudsko, humano i etično, istodobno je duboko kršćansko, a što je istinski kršćansko istodobno je humano i ljudsko.

Ova i ovakva polazišta trebala bi nam osvijetliti način rada i dati poticaja da u novim prilikama zajednički posvijestimo i komplementarno aktualiziramo ljudske i kršćanske vredenote na svim područjima našega djelovanja.

Čovjek i sistem

Do jučer smo bili na rubu. Sistem nas je u svom ideološkom zatvaranju (zlo)namjerno potiskivao. Bio je to odraz totalitarnih koncepcija, kamufilirane revolucije i namjernog razdvajanja. Svaka diktatura — pogotovo sprega ideologije i vlasti — teži za apsolutnom dominacijom. Pri tome ne pita za normalne odnose i prava. Jedini joj je cilj da svime ovlada, da zagospodari čovjekom. Nasilje tako postaje junaštvo. Kulminacija je u nas išla do kraja. Sistem se nametnuo čovjeku i društvu da ih nasilno pretvori u svoje norme i strukture...

Demokracija ide drugim smjerom. Ona priznaje čovjeka osnovnim nositeljem vlasti. Zato poštuje javnost i suodgovornost, poduzetništvo i suradnju. Omogućujući čovjeku da vlada sistemom, a ne sistemu da vlada čovjekom, ona, usprkos vlastitim slabostima, uključuje razvojne procese i iznutra se obnavlja.

Crkvi, kao i drugima, omogućuje normalnu djelatnost, u odgovornosti i slobodi. Time nas, rekao bih, rehabilitira i spontano uvodi u zajedništvo koje treba praktično prihvatiti i na njemu zdušno surađivati.

Iako ne možemo govoriti o idealnom društvenom modelu, moramo primijetiti da je demokracija, s pravnog i moralnog gledišta, najprimjerenija kršćanskoj viziji čovjeka i osnovnoj funkciji društva. Time je, očito, određena i naša opcija, ljudska i kršćanska. Naime, između nje i kojekakvih zatvorenih, unitarističkih i ideoloških režima — za nas nema dileme. Dapače, što je demokracija slabija, to više joj treba pomagati; što su joj zapreke brojnije, to savjesnije ih valja otklanjati.

Jer, očvjek je u svojoj osobnosti samosvojno biće. Bog mu je na temelju razumne naravi, individualnosti i personalnosti, dao slobodu i odgovornost, moralnu svijest i naravna prava. Nitko mu ih na zemlji ne daje, niti mu ih može legitimno oduzeti. Nama je to dovoljno jasno. Demokracija se na tome zasniva. Zato nam je, u skladu s metafizičkim poimanjem čovjeka i sociološkim spoznajama društva, normalna, naravna i prihvatljiva.

Crkva je u našem narodu trajna duhovna snaga. Zajedno je s narodom trpjela, zajedno će se s njim zalagati za nove procese i bolja vremena. Neće je voditi interes nego ljubav i pravda. Jedna i druga su potrebne. Treba nam međusobnog razumijevanja i nacionalnog pomirenja u ljubavi i istinske pravde u demokratskom razvoju i poretku. O tome valja više govoriti i u tom duhu se odgajati. Crkva treba prihvatiti svoju religioznu ulogu, uključujući u nju sve naše vrijednosti, pri čemu zemaljske stvarnosti ne smijemo zanemarati. I one imaju svoju duhovnu, društvenu i religioznu vrijednost.

U svjetlu teologije zemaljskih vrednota

Spiritualistička vizija našega poziva ne odražava u potpunosti našu kršćansku stvarnost. Antropologija se cjelovito uključuje u naše programe. Jer, kako smo napomenuli, sve što je autentično ljudsko i naša je naravna realnost. Posebno su to vremenite potrebe i dobra, napose društvene vrednote. To više, kad znamo da je, s nama, Krist i njihov otkupio.

Koncil im je stoga posvetio posebnu pažnju. Potakao je nove pristupe i potpunija vrednovanja. U svjetlu objave i naravne etike, kršćanska ih teologija visoko cijeni. Priznaje im relativnu autonomiju: slobodu da se po svojim nutarnjim zakonitostima razvijaju i humano djeluju. Ali, koliko god ih prihvaća i respektira, nikada ih ne izdvaja iz cjelokupnog etičkog ozračja. S tog stajališta ih vrednuje i tumači.

S ovim se slažu poznate međunarodne opcije i deklaracije, kao i društvenopravne teorije. I one im ne prilaze samo s gledišta pozitivnog, ugovornog prava, nego prije svega s moralnog stanovišta i naravnog etičkog shvaćanja.

Demokracija tako, o kojoj je riječ, ima u ovom našem vremenu, nakon dugotrajnog njezina potiskivanja i odbacivanja, dvostruku ulogu: društveno-političku i etičku, moralnu i civilizacijsku. To su dovoljni razlozi da je u svjetlu kršćanske nauke prihvatimo i u skladu s načelima teologije zemaljskih vrednota u njoj sudjelujemo, izgrađujemo je i s njom surađujemo.

Politika kao odgovornost za zajednički život i sudbinu svijeta

Nikome danas ne može i ne smije biti svjedeno kakvo je društvo i njegovo temeljno uređenje, ustav i zakonske norme; na čemu se zasniva i kako praktično djeluje. Povijest nas o tome dovoljno opominje. Svi smo odgovorni za društvena zbivanja. Naravno, svatko na svoj način. Ali, u demokraciji za kojom težimo ne možemo i ne smijemo u tome apstinirati, povlačiti se i svoje dužnosti prenositi na nekoga drugoga. Svaki bi indiferentizam bio promašaj; u suprotnosti je, očito, ne samo s povijesnom zadaćom nego i sa samom ljudskom naravi, s društvenim i moralnim pozivom čovjekova bića.

Život se, sigurno, ne smije pretvoriti u politiku, ni politika u životnu opsesiju. Postoje mnogi oblici rada i mnoga područja u kojima se stvarnost normalno odvija bez obzira na političke opcije. Civilno je društvo sa svojom zakonitom autonomijom izravan dokaz. Nije dakle politika sveobuhvatna; ona je samo dio života. No, dovoljno je utjecajna i važna da se ne smije zanemariti. Treba je respektirati kao društvenu stvarnost i prihvatiti u njezinoj normalnoj službi, u odgovornosti za zajednički život i sudbinu.

Ima nešto u našoj svijesti što nas spontano distancira od politike. Razlozi su višestruki: i naši nutarnji i vanjski, povijesno iskustvo i naš otpor prema politikanstvu, koje nas je dugo vremena namjerno potiskivalo. O svemu tomu valja voditi računa i razumno stvari lučiti. Oslobođajući se nametnutoga kompleksa da je politika samo za povlaštene klase unitarističkog ili ideološkog podrijetla, ne trebamo danas upadati u drugu krajnost.

Pod tim vidom treba i politiku iznova vrednovati. Ona po sebi nije ni zla ni dobra. Ovisi o ljudima i njihovim postupcima. Respektirajući onu staru izreku da je »umijeće mogućega« (l'art du possible), moramo je ne samo uvažavati, nego i ispravno društveno tumačiti kao brigu za javni život i narodno blagostanje. Štoviše, budući da je ona i naša sudbina, dio života i naravna potreba, valja se u nju odgovorno uključiti i praktično je kršćanski humanizirati. Što bude više moralnih ljudi u politici, to će i sama politika biti moralnija. Stoga se i mi kršćani, posebno vjernici-laici — to je njihovo područje — trebamo za nju odgajati, kao i za njezine temeljne vrijednosti: demokratski poređak, opći napredak i socijalnu pravdu, pravedan mir i odgovornu slobodu, u suradnji, razumijevanju i snošljivosti.

U tom svjetlu, makar kršćanska zajednica nije po sebi politična — ne pretendira na svoj sustav i vlast — nije i ne može biti, posebno kad se promatra u cjelini, ni posve a-politična. To jednostavno znači: da nam ne može biti svejedno, što se s nama i oko nas događa, koja se i kakva politika provodi i ostvaruje, nameće li se strahovlada, diktatura, ili podupire red, rad, mir, ravnopravnost i socijalna pravda.

Doista, shvatimo li politiku u njezinu pozitivnom smislu: kao odgovornost za sudbinu čovjeka i svijeta, onda ćemo joj sigurno mirnije i slobodnije pristupati, s više respekta. I koliko je do nas, prema svojim sposobnostima, zvanju i službi, u njoj odgovorno sudjelovati.

Tko može biti indiferentan prema temeljnim odrednicama društva? Prema demokratskom napretku ili — obratno — političkom izrabljivanju i nasilju? Ako ispravno shvatimo ova pitanja, lako ćemo razumjeti naše kršćansko zauzimanje za demokratski razvoj i opći boljitak, pa i u društvenopolitičkom smislu. Politika je sa svim svojim slabostima društvena vrednota. Ona pod tim vidom ulazi u odgojni vidokrug etičkih i religioznih norma. S tog stajališta će joj svećenik, katehista ili kateheta objektivno prilaziti, tumačeći je u svjetlu kršćanskih moralnih načela.

Komplementarna briga za čovjeka i društvo, društveni poredak

Znamo mi vrlo dobro da je primarna misija kršćanstva osobna izgradnja: duhovni odgoj i moralna svijest, pobjeda zla u čovjeku i vječno spasenje. U tom duhu valja ustrajno raditi. Posebno u obitelji i za obitelj. U pastoralnom radu, odgoju i katelezi. Privatno i javno.

No, ne popuštajući u tome, nova nas vremena sve više potiču da ne zaboravimo na šira područja, poglavito na društvo i društveni poredak koji sve snažnije utječu na čovjeka, na njegova stajališta, uvjerenja i ponašanja. Društvo je prirodni medij i ne može nam biti svejedno kako se ono formira, čime se vodi i kako djeluje. Tu su također izravni razlozi da se zalažemo za human ustav, pravnu državu i demokratske odnose. Koncil je na toj crti. Svjestan je, kao i mi danas, kolika je važnost i uloga društva i društvenog uređenja. Sociolozi i pedagozi odavno izražavaju misao da se systemske prednosti i mane spontano prenose na populaciju, pučanstvo; da čovjek poprima društvene navike, koje je teško individualno ispravljati. Mi smo baš na tom području svjedoci društvenog, obiteljskog i osobnog raslojavanja, podvojenosti odgoja. Sustav je u nas, sistematski, sustavno rušio čovjeka. I, doista, u dugotrajnim lošim sustavima teško je — posebno kad se računa na šire pučanstvo — odgojiti osobu i osobnost, zrelu i postojanu ličnost. Eto, zbog toga, zalažući se za duhovne vrijednosti i društveno dobro, za čovjeka, nužno je računati i na društveni sistem: koliko u njegovoj formaciji, ustavnopravnom poretku i zakonskim određenjima, toliko u njegovoj praksi, funkcioniranju i poboljšavanju.

Naravno, kad bi smo svi bili idealni i istinski humani, svaki bi nam sustav bio prihvatljiv; nitko ga ne bi zlorabio i zloupotrijebio. Ali, kako to nismo, moramo podupirati onaj koji će najbolje služiti svojoj

sursi: uspješno se suprotstaviti svakoj nepravdi, izrabljivanju, prevari, nasilju, korupciji . . .

Kako, na koji način sudjelovati u preobrazbi društva?

Ako smo barem djelomično osvijetlili važnost društva i društvenih promjena, lako ćemo shvatiti da nam je sudjelovanje i suradnja na tom području građanska obveza i kršćanska dužnost. Zbog toga nam se u istoj opciji nameće novo pitanje: kako, na koji način sudjelovati u društvenom razvoju i demokratskoj preobrazbi društva?

Mogli bismo jednostavno odgovoriti: ustrajnim radom i savjesnim ostvarenjem svoga poslanja. No, unatoč tomu, svjesni smo da je praksa vrlo složena. Hipoteke su nad našim podnebljem kompleksne i vrijeme je zahtijevno. Akcija je apsolutno nužna, ali ni razboritost nije manje potrebna. Do jučer nam je trebalo hrabrosti, danas nam nadasve treba mudrosti. Fortiter in re suaviter in modo (u načelima postojani, a u primjeni blagi) — govorili su stari. To je i naša orijentacija. Moramo znati što hoćemo i polako, ne odstupajući, to ostvarivati.

Naravno, i sami se moramo mijenjati, odgajati se za suživot i suradnju na nov način, u novim prilikama. Demokracija i pluralizam ne smiju pokolebati naša uvjerenja, ali nužno moraju utjecati na naše odnose i ponašanja. I u Crkvi, i u društvu. Dapače, vjerujem da će društvene demokratske strukture, način ponašanja i života u mnogome utjecati i na toliko potrebnu suradnju i demokratskije odnose unutar crkvene sfere.

U tom smislu svi se zajedno moramo odgajati i posebno u katehetskoj poruci stvarati istinsku širinu duha, u respektiranju drugoga sa svim njegovim bićem, onakva kakav on uistinu jest. Moj bližnji je granica moje slobode. U svojoj slobodi i dostojanstvu ja vidim i njegovo dostojanstvo i slobodu. To je taj demokratski odgoj, uspon do demokratske svijesti.

Što se tiče same nauke, načina i sadržaja, ja ne bih ovdje govorio o pluralističkim polazištima i pristupu. Pluralizam je društveno-politički pojam; uključuje suprotstavljanje i razilaženja. Ja bih se zato radije založio za raznolikost pristupa i različitost postupaka. Biblijski izvještaji i povijest teologije dopuštaju nam, očito, da istim sadržajima različito prilazimo. Evanđelisti, na primjer, opisuju iste zgrade i izlažu istu nauku na svoj način, različito. To treba respektirati. Govoreći o demokraciji i pluralizmu, moramo biti kritični. I prema sebi. Valja prihvaćati drugost i drugoga kao međusobno obogaćenje; kao komplementarnost, a ne suprotnost.

Kršćansko je, pa i teološko jedinstvo: jedinstvo u raznolikosti. Naša se suradnja u tom duhu mora razvijati. Dapače, u ekumenskoj širini i pluralnoj viziji svijeta, s osjećajem za kritičnost i (samo)kritiku.

Demokracija, jednako kao i vjera, pretpostavlja slobodu i odgovornost. Ne trebamo se stoga bojati širiti duhovne okvire, promatrati svijet u njegovoj slojevitosti i čovjeka u njegovoj različitosti. Težeći za cjelovitim odgojem, svojim i svojih sumišljenika, moramo znati formativ-

no djelovati, u duhu evanđeoske vjere. Ali, podloga nam ne smije biti zatvorena, uska. Poštujemo što treba poštivati. I u drugoga. I ne zaboravimo: religiozni odgoj uključuje cijelog čovjeka, sa svim njegovim vrijednostima: duhovnim i materijalnim, naravnim i civilizacijskim, osobnim i društvenim, etičkim i odgojnim... Treba ih ispravno vrednovati i kršćanski posvijestiti.

S tim u vezi, naša polazišta i ciljevi moraju biti duboko humani, a postupci maksimalno demokratski. Ne radi se nipošto o bilo kojim ideološkim ili političkim pretenzijama. Kršćanski poziv u demokratskom poretku nije suparništvo, suprotstavljanje, nego razumno zauzimanje za opći boljitak i suradnju. Razboritost je majka mudrosti. Ne smijemo se dati ničim zavesti ili euforično izazvati. Podupirući demokraciju i njezinu postupnu evoluciju, radimo za svoju i zajedničku budućnost. Drugog izbora nemamo. Naša je uloga u tome značajna. Mi smo koheziona snaga. Vjera i narod idu zajedno. Ne smijemo biti frakcija, stranka ili getto. Zbog toga nećemo stavljati u prvi plan tzv. kulturnu borbu, afirmaciju svog stava, nego duhovno, društveno, narodno i domovinsko jedinstvo.

Najgora stvar koju bismo danas mogli učiniti bilo bi nerazborito politiziranje vjere i Crkve, klerikalizacija politike ili sebična borba za fotelje, prevlasti i povlastice. Ništa nam od toga ne treba. I to nije naša poruka.

Naprotiv, sve što budemo tražili za se moramo priznati i drugima. Prihvatajući pluralizam, razumjet ćemo tuđa stajališta i mišljenja. Odgajajući se za snošljivost i suradnju, prihvatit ćemo (samo)kritiku. Tražeći mjesta za svoja shvaćanja, nećemo to ni drugima zamjerati. Cilj nam je opće dobro, a ne prestiži i sukobi.

Naravno, sva naša suradnja i snošljivost neće nam priječiti potrebnu načelnost i praktičnu neovisnost. U ovom našem vremenu ne dolaze u obzir — ni s društveno-političkog, ni s crkveno-teološkog motrišta — tzv. državne Crkve ni crkvene, religijske ili teokratske države. Različitost crkvene i državne službe, njihove naravi i poziva, omogućuje im trajnu rastavu, a zajednički suživot, sukladnost općih društvenih i religioznih interesa istih građana, zahtijeva međusobno poštovanje i potrebnu suradnju između Države i Crkve.

Kršćanski poziv i demokratske perspektive

Kao što smo svjesni istog poziva u različitosti službe unutar Crkve, normalno je da jednako tako budemo toga svjesni i unutar društvene zajednice, i svoga naroda. To otprilike znači: radeći u istom duhu i istom cilju, svatko će najbolje pridonijeti svoj doprinos u svom pozivu i zvanju. Sama narav stvari određuje granice i oblike. Svi smo važni i potrebni, svatko na svom mjestu. Radnik u svom poslu kao i svećenik ili časna sestra u svom pozivu; službenik, političar, profesor, liječnik, inženjer, znanstvenik, jednako kao otac i majka u svojoj obitelji. Ne treba se svatko svačim baviti. Naprotiv! Važno je da svatko svoj posao i svoju dužnost savjesno obavi.

Naša demokracija počinje od ništice. Moralna i materijalna kriza duboko nas je pogodila. Vrijeme promjena traži određenu askezu. Nije lako odjednom sve promijeniti. Proces će sigurno potrajati. Ali, uspjeh zahtijeva i stanovita odricanja i žrtve. I toga trebamo biti svjesni. Da bismo mogli ići naprijed — i moralno i materijalno! — potrebna je savjest i svijest, poduzetništvo i suradnja. Etika, ekologija i ekonomija — ta tri »E« danas su tako važna i zahtijevna. S njima nam se otvara budućnost (i Evropa). No, moramo ih zajednički, svaki na svom položaju, aktivno ostvarivati, u političkoj zrelosti i samosvojnosti.

Svećenička uloga u društvu i katehetska pouka

Svećenikova je uloga u društvu važna i odgovorna. Svećenik je — jednako tako i katehista i kateheta — službenik Riječi. Crkva ga zato svojom službom i kanonskim poslanjem izravno uza se veže. Time mu ne dopušta da se posebno bavi društvenopolitičkim radom, poglavito kad je u pitanju vođenje stranačkih programa i sindikalnih organizacija (kan. 287). Ipak, to mu ne smeta da normalno obavlja svoje građanske dužnosti i prava. Dapče, po svojoj je službi dužan osvjetljivati i savjesno u evanđeoskom duhu promicati društvene vrijednosti. Kad se radi o katehetskoj pouci, to mu je kršćanska dužnost i moralna obveza.

Sve ovo jednako vrijedi za svakog katehetu i katehisticu. I pred njima su iste dužnosti i ciljevi. Religioznoj se pouci ne smije ništa pretpostaviti, ali u religioznom odgoju nužno je danas u novim prilikama staviti novi naglasak na javni moral, profesionalnu etiku i društvene vrijednosti. Ne radi se samo o načinu, o jasnijem govoru — javnosti, nego i o potpunijim sadržajima, kritičkijim vrednovanjima i cjelovitijim tumačenjima; u jasnom odnosu s etičkim postavkama i moralnim kriterijima. Kritički pristupi i nova vrednovanja jasno će pokazati da društvene vrijednosti i sama politika nisu samo egzistencijalna potreba nego i etička obveza.

U vezi s tim, danas je nužno sustavnije pristupiti društvenom moralu. Naša sociologija i teologija, pa i kateheza, nisu se posebno u to upuštale. Ostajale su redovito na osnovnim principima. Koncil je, međutim, dovoljno stvari osvjetlio i naglasio nove odnose. Sada, kad se o tome i interdisciplinarno raspravlja, moramo i mi biti aktivniji. Budući da su baš tom društvenom moralu, u najširem smislu riječi, uzroci i posljedice šire i utjecajnije od tradicionalnih shvaćanja osobnog, privatnog ponašanja, i naša je odgovornost u tomu, u pristupu i pouci, složenija i zahtjevnija. Nije to samo danas politički aktualno, nego i sociološko, religiozno i etički vrlo važno područje. Vrijeme traži jasne postavke i sigurne pouke.

Pogotovo na našem području, gdje su nenarodne politike i umjetne državne tvorevine, koje nam nikada nisu bile sklone, učinile da se u našem čovjeku spontano rađao otpor prema svemu što je, tobože, društveno, političko, državno. Na taj način, kao što je država prema njemu bila nerazumna, tako ni on prema njoj nije imao puno razumijevanja.

U novije vrijeme, kad se stvari mijenjaju, kad stvaramo pravne odnose i zakonitu državu, moramo u tom smislu i sebe odgajati. Zalažući se za ravnopravnost, ne smijemo potpomagati poltronaštvo, podmičivanje i protekcionizam. Sposobnost i odgovornost neka budu društvena mjera. Svijest o vlastitom dobru pri tome ne smije oslabiti ljubav prema onomu što je zajedničko. Utaja poreza, na primjer, u normalnim društvenim uvjetima nije samo pitanje časti nego i moralne odgovornosti. Sve to, naravno, kao i mnoga druga društvena dobra i vrijednosti od odgovornosti na poslu do ljubavi prema domovini traži svoja etička i religiozna određenja, moralnu kvalifikaciju i pravilan odnos.

Držim da je i ovo, uza sve što smo izložili, važan doprinos demokratskoj preobrazbi društva. Svećenik, kateheta i katehista u tomu mogu mnogo pridonijeti. Razborito. Religiozno, humano i etički konzistentno. U duhu snošljivosti, ljubavi i pomirenja. Na dobro svih!

Vjernici i njihovo mjesto u društvu

Nije nam cilj i ne možemo iscrpiti sve naše oblike rada i obveze u društvu. Bitni su temeljna opcija i načelno stajalište. Oni ne bi smjeli doći u pitanje. Svi bismo ih se, kao kršćani, trebali savjesno pridržavati. No, kad je riječ o društvu i njegovu ustrojstvu, javnim službama i društvenopolitičkom radu, onda vjernike laike treba posebno spomenuti. Jednostavno zato što je ovo njihovo područje. Njihovo je mjesto u društvu; društvo je, pa prema tomu i sama politika, njihov prirodni ambijent, poziv i obveza. Crkvi kao Crkvi nije svojstvena politika; to je stvar njezinih vjernika, u prvom redu vjernika laika, kao građana.

Naime, dok su svećeničke i redovničke dužnosti i službe izravnije vezane za Crkvu, svjetovnim su vjernicima, u skladu s njihovim životom u svijetu, namijenjene svjetovne uloge. Ne ograničavajući ni u čemu njihove službe i primjerene funkcije u Crkvi, Koncil ih sa svoje strane zato službeno potiče, da se u skladu sa svojom savješću i sposobnošću odgovorno zalažu za društvo, te aktivno sudjeluju u kulturnom, socijalnom, gospodarskom i političkom životu svoga naroda (GS 40-76).

Ako su im do jučer u nas mnoge službe bile nepristupačne, danas se, očito, stvari mijenjaju. I sami tomu moraju pridonositi. I normalno se uključivati u javni život. Naravno, svoje službe i angažmane neće vršiti u ime Crkve, nego u svoje ime i u ime onih koje zastupaju. Koncil ih samo upozorava, da svjesno prihvaćaju svoju ulogu i da je savjesno, moralno vrše.

Poziv i uloga naše domovinske Crkve

Crkva se po sebi ne podudara s političkim zajednicama, niti se veže uz političke sustave. Znak je i čuvarica transcendentnih vrednota; zajednička majka i učiteljica. To je ipak ne priječi da normalno obavlja svoju službu te tako neminovno sudjeluje u društvenom radu i životu. Promiče zemaljske i vječne vrijednosti, duhovno izgrađuje i religiozno odgaja, služi boljitku svoga naroda i njegovu cjelokupnom povijesnom biću.

To joj je zadaća i danas; u biti uvijek ista. Mijenjaju se samo prilike i organizacija rada; način na koji se ostvaruje poziv i poslanje ostaje isti. Izgrađujući čovjeka i njegovu moralnu svijest, Crkva služi općem dobru, duhovnim i materijalnim vrijednostima, privredi i politici u svim prilikama, u duhu istih moralnih načela.

No, kako se te prilike danas kompletno mijenjaju, to je uloga naše domovinske Crkve složenija i zahtjevnija. Pred njom su važne obveze: poticaji, smjernice, programi i odluke, koordinirani rad navani i unutra, organizacija u novim okolnostima.

Novi su pomaci nužni: koliko u suradnji s odgovarajućim društvenim tijelima, toliko u planiranju i reorganizaciji vlastite djelatnosti u društvu. Područja su i obveze brojni: od imovinsko-pravnih odnosa, denacionalizacije i eventualnog osnivanja novih institucija, preko suvremenih metoda u apostolatu, školskom odgoju i katehezi, do šire pastoralne prakse, plodnijeg duhovnog i kulturnog javnog nastupa, uključenja u društveni sektor i aktivnu suradnju. Nove prilike zahtijevaju nove planove, procjene, programe, organizaciju i strukture . . .

Zašto ne bismo, na primjer, sustavnije započeli s obnovom ili ustanovljenjem crkvenih društava: staleških, kulturnih, molitvenih? Ne radi se ni o kakvom prigodnom i političkom zborovanju, nego o stvarnom duhovnom, odgojnom, dobrotvornom i mirotvornom radu, koji je svojstven javnosti i crkvenom poslanju.

Naravno, potrebne su nam ideje, radne ekipe i zajedničke službe. Nužno bi ih trebalo osnivati. Možda bi, barem dio posla, mogla prihvatiti postojeća vijeća pri našim ordinarijatima i Biskupskoj konferenciji; dakako, svedena na razumnu mjeru i timski reorganizirana. Organizacija je danas važna. Zakaže li ona, i mi ćemo s njom zakazati.

Po mom sudu, posebno je aktualno pitanje stalnog zajedničkog crkvenog tijela — stalnog Poslovnog odbora ili kompetentnog Tajništva — koje bi sustavno radilo, planiralo programe i koordiniralo djelatnost, službeno nas pred svijetom zastupalo i blagovremeno na sve reagiralo. Time bi sigurno pridonijelo boljoj suradnji i zajedničkom napretku. Komplementarno bi informiralo o stanju u narodu i Crkvi; autentično bi nas predstavljalo.

Dakako, mnogo bi toga trebalo. Ne može se sve to odjednom riješiti. Ne treba ni u čemu pre nagliti. Ali, novi su pomaci i aktivnost nužni. Pasivnost je najveća opasnost. Osobna je odgovornost velika, ali ni zajednička nije manja. Tu su važne odlučnost, razboritost i odgovarajuća aktivnost naše domovinske Crkve, konkretno: naših biskupa. Mislim da je vrijeme za cjelovitije planiranje i postupne realizacije.

Ukratko, svi se moramo založiti; svatko na svom položaju i službi. Ali, i zajednički nam programi trebaju, dobro organiziran rad. Samo tako će, i uz našu suradnju, »revolucija vijeća« i u nas donijeti svoje plodove: religiozne i moralne, društvene i civilizacijske. To nam je, konačno, zajednički cilj.